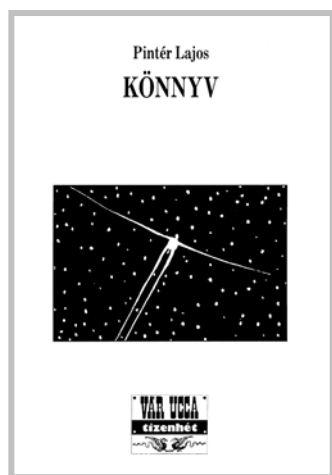


Pintér Lajos: Könnyv

Pintér Lajos eddig megjelent tizenkét könyve egy széles érdeklődésű, a különböző szemléletmódokat egyeztetni tudó költői pálya huszonöt évének összegzése. Közöttük mennyiségileg kétségtelenül a versköteteké az elsőség, de a sokféle tárgy és műfajt magába foglaló két próza-gyűjtemény ehhez a lírához méltó teljesítményt jelent: a formák feltételezik és kiegészítik egymást, utalnak egymásra, ugyanazt a költői világot építik. Hogy milyen ez a világ, arra vonatkozóan tanulságos az első értékelő megállapítás. Kovács István, az idősebb pályatárs így mutatta be őt 1974-ben a *Napjainkban*: „Kötőanyaga: 'a gondolat s az érzés'. Ezek kötik össze az eget a földdel, a múltat a jövővel.” Máig helytálló az észrevétel, amely egyfajta szintetizálásra való hajlamot sejtett az akkor alig két éve publikáló egyetemista verseiben.

A gondolat s az érzés a kötőanyaga két prózaskötetnek is – az írások funkciójának megfelelő arányokkal. *A vadszedes útján* (1989) egy szerkezetileg és műfajilag erőteljesebb tagolású, kritikát, esszét, műelemzést, pályaképet, interjúszöveget, naplójegyzeteket egységbe foglaló gyűj-



temény, az 1997-es kötet oldottabb, líra-
ibb, vallomásosabb jellegű, mert – a fül-
szöveg megállapítása szerint – írásainak
„egyik központi jellemzője az emberi szo-
lidaritás, csillag-jelzésük egy-egy könny-
csepp”. Ezért is lett a címe: *Könnyv*.

A folyamatosságot az előzővel ugyan
jelzik az esszékben újra és újra előbuk-
kanó témák és az 1995–96-os napló köz-
lése, de Pintér Lajos kedves fordulatával
élve: „és mégis, és mégse”. A napló nem
kaphatta a *Zöld ország II.* címet, mert „ez
már más, más kor és más írói lelkiállá-
pot”, az esszék pedig nem elsősorban el-
méletképző erejükkel hatnak, mint a *Csap-
dák* vagy a *Kezemre szállt egy helikopter*,
sokkal inkább tűnődő, töprengő, elmél-
kedő vagy vallomásos hangjukkal. S azzal
a megkapó természetességgel, amely a Pin-
tér Lajos-i világot a prózában is élet és iro-
dalom legteljesebb egységeként mutatja.
Itt a hétköznapi jelenségek kapnak fontos
poétikai funkciót azzal, hogy elindítói
lesznek gondolatsoroknak, szerkezetépi-
tői az írásnak (egy talált sín-szeg, egy
ereszről letört jégcsap, fia ötévesen festett
képei, időjárási viszonyok), a Petőfi,
Csoóri, Kosztolányi, Aprily által meg-
teremtett képek pedig a saját szöveg ré-
szeivé válva eszközei az önkifejezésnek.
Ez utóbbi egyrészt abban a szellemben,
amely mestere, Kormos István meggyő-
ződéséből hat: minél több szálon kapcso-
lódni a magyar irodalmi hagyományok-
hoz, másrészt azzal a tudatossággal, amely
saját élet- és irodalom-felfogását jelzi:
„Nemcsak lakásban, hanem idézett vers-
sorokban is élünk.” (*Faterok s atyák*) Az
ötödik naplójegyzet gondolati kiterője to-
vább árnyalja ezt a megállapítást: „Az iro-

Vár ucca tizenhét könyvek 23.

Veszprém, 1997

116 oldal, 500 Ft

dalom kohéziója jó dolog, élető erő. Ha nem lennének 'áthallások', 'átfedések', 'átsúgások', barátságok, rokonságok, akkor nem lenne semmi. Megkövülne maga az irodalom élete is."

A kötődések a szervező elemei mindkét esszékötetnek. *A vadszeder útján* váltaltan a nemzedék szintjén válaszol megfontos kérdéseket, s ez a szándék jelen van a *Könnyben* is. Maga írja az előbbi megjelenése kapcsán: „Első az egyenlők között; az én nagy élményem: nemzedékem”, Vekerdí László pedig azt jegyzi meg szerzőjéről, hogy előtte „egyedül Fodor Andrásban élt ilyen erős és eredeti nemzedéktudat”. Pintér a kötetben sokszor és sok helyen értelmezi a nemzedékfogalmat, a Görömbei-interjúban például abból a Németh László-i gondolatból kiindulva, amely szerint az ifjúságnak „joga, hogy az életet igényei és eszméi szerint újrafogalmazza”. Meggyőződése, hogy ennek a jognak, illetve kötelezettségnek való megfelelés teremthet nemzedéket, amely egy korosztály igénybejelentése és igényei által történő értékkeremtése, munkálkodása s – hite szerint – „az egyéni tehetség meg sokszorozódása, hatványozódása”.

Nem az egyetem ad helyet a formálódásnak annak ellenére, hogy a nemzedék-szervező Tiszta szívvel című egyetemi folyóiratnak volt utóda Pintérék idejében (maga is tagja a Jelenlét szerkesztőségének). *A Pinczési-pörben* beszél az új korosztály kereteinek, erővonalainak kialakulásáról, a keserű szájját okozó, az 1975 táján megjelenő első köteteket lesöpörni készülő kézmozdulat emlékéiről.

Ezzel szemben állt ott Kormos, aki „egyetlen kézmozdulattal barátta fogadott, s költővé lenni biztatott. Ezek voltak a Kormos-evidenciák”. Pintér Lajos azok közé a „húségesek” közé tartozik, akik számára a legtermészetesebb belső késztetést jelenti a Kormos-jelenség személyiségükbe, erkölcsi rendjükbe történő beépülésének időről időre való megval-

lása. Ilyen vallomás, egy „könny(v)csepp” a mesterért a *Kormos-evidenciák*.

1979-ben – már a Forrás munkatársaként – Pintér Lajos azt a számot szerkeszthette, amely a fiatal írók Haza és nemzeti önismeret címmel megrendezett lakiteleki találkozásának előadásait és hozzászólásait adta közre. Nemzedéktudatának alakulására nagy hatással voltak Illyés Gyula gondolatai, aki felszólalása címének (Lehet még nemzedék?) végére csak utólag, a nagyívű esszévé vált írott változatban tett kérdőjelet. „Itt van valóban – mondja Illyés – az előttetek járó, a számomra még mindig fiatalnak számító nemzedék, amelyből épp ez az összeállítás hiányzott ahhoz, hogy együttesen sokkal jelentékenyebb szerepet töltsön be a magyar irodalomban, mint közös vállalkozás híján.” Tizenöt év múltán is esszé lesz a tárgyából, a búcsúzó író üzenetéből az utána jövőknek. Mondatait, tétéleit, kulcsszavait dolgozza újra fel Pintér: „A nemzedék milyen gyönyörű metaforái, figyelj csak, előbb: összeállítás, majd itt: közös vállalkozás.” (*Illyés és a fiatalok*)

A nemzedéktársakon kívül sokan és sokféle kötődés megvállalásaként szereplői a *Könnynek*. Tereit, tájait rajzolják ki a szülővárosához, Szegedhez kapcsoló személyiségek (Juhász Gyula, Radnóti, József Attila, Ilia Mihály), szülei városának, Csongrádnak az alakjai (az édesanya és a rokonok, a gyerekkori játszótársak, tudós magyartanára, a József Attila-pör koronatanúja), a pesti egyetemi éveket idéző emlékek (Weöres, Juhász Ferenc, Kálnoky László), a sorsadta szülőföld, az Istenhegy körébe vonható nevek (Jókai, Eötvös, megint Radnóti és József Attila, Tandori Dezső, Reich Károly, Schéner Mihály). Természetes, hogy a névsor választott otthona, Kecskemét kapcsán a leghosszabb, mert egyszerre érinti a lakóhelye kulturális értékeire büszke városlakót, a szellemi életnek a város, sőt az ország határain messze túltekintő alakítóját, a költőt, a lap-

szerkesztőt, a barátságokat ápoló férfit, a férjet, az apát. Így kap fontos szerepet az írásokban Katona József, Bartók, Kodály, Németh László, Buda Ferenc, Latinovits Zoltán, Karinthy Ferenc, a színész-barát Kiss Jenő, az irodalomtörténész Orosz László és Szekér Endre, a naiv festő Süli András, az építész Kerényi József, a Zentáról Kecskemétre költözött festő, Benes József, a művészettörténész Bánszky Pál, a szeretett Tóth Menyhért és természetesen a család. Nagyon jellemző Pintér emberi és írói szemléletére, ahogyan a tizedik naplófejezetben összeköti egymással világának értékeit: „A fiaim lassanként elhagyják majd Kecskemétet, egyetemre elmennek majd bizonyára. Nem érdekel engem különösebben semmiféle couleur locale, helyi szín, de azt szeretném, ha idegeikben pár élményt magukkal vinnének. [...] Ha Orosz László Katonáról beszélne nekik egyszer, csak egyszer, ha Ittész Mihály Kodályról csak egyszer, s ha Bánszky Pál Tóth Menyhértről beszélne nekik csak egyszer, rögtön gazdagabb lenne a poggyász.” A képhez hozzátartozik a napló folytatása is: Bánszky anekdotikus írására talál rá a „fehérré fehérrel festő” Tóth Menyhért derűjéről, emberi és művészi nagyságáról. „Örömmel, ujjongva olvasom – mondja –, igen, ez, pontosan ez Tóth Menyhért, ez az ember, ez a művész. Mutatom fiaimnak az írást, s hogy a nagy mestert emberi alakjában naplómba is idézzem, Pali egész írását idemácsolom. Olvassátok és szeressétek.” Ugyanígy szándékkal kapnak anekdotikus színezetet a földidézett apró történetek (Karinthy Ferencről, Latinovitsról, Takács Imréről) és abból a meggyőződésből, amelyet Tóth Béla, a magyar anekdotakincs egyik összegyűjtője is vall, hogy az anekdotában „mindig ott van a világ rendjének dönthetetlen törvénye: az örök emberi”.

A vajdasági kapcsolatokra mindenekelőtt a jó barát Tolnai Ottót idéző emlékek és a tőle idézett sorok utalnak, de je-

len van a kötetben Baráth Ferenc, a grafikus Maurits Ferenc és a költő Fehér Ferenc is. Danilo Kiš mondatait azért integrálhatja gondolatrendszerébe, mert egyetemista kora óta változatlan meggyőződése a kultúrák kapcsolatának nem csupán gazdagító hatásában, hanem természetes működésében is: „Közép-európai költészethez való tartozásunk, ez mindenkifelett a kultúra immanens jelenléte, allúziók, reminiscenciák és a teljes európai örökségből vett idézetek képében: a mű tudatossága. [...] Ez nem sok. Ez minden. (*Tér és táj /5*) A szeretett költőelődnek, a „szegénylegény-Szilágyi Domokos”-nak a *Könnyvben* ugyan nem szentel olyan filológiai igényességű tanulmányt, mint az első kötet „*Göndör haja legyen az ő párnája*” című írása, de esszéjében fogalmat alkot: „Posztmodern kor e mai. Posztmodernizmus... mit jelentenek a kifejezések? Semmit. Poszt Szilágyi Domokos-i kor! Az igen, az jelentene valamit.”

A versértelmezések egyébként sem önálló írásokban kapnak helyet, hanem a naplóban, amelynek szerkezetét sajátos módon alakítja az „idemácsolom” gesztusa: hol egy könyvismertetés, egy kiállítás-megnyitó, korábbi naplóbejegyzés, hol levelek, levéltöredékek, feljegyzések gazdagítják a szándéknak és a belső készletességnek megfelelően. Nem is klasszikus versértelmezések ezek. A hetedik naplófejezetben Szabó Magda Szózat-elemzésének olvasása kapcsán talál rá „csodás dolgokra” és „egy utánozhatatlan nagyságú sor”-ra. A következőben csak azért idéz egy majd harminc éves anekdotát Juhász Ferencről, hogy tisztelegessen a költő Ad notam Petófi című költeménye előtt, amelyet az utóbbi évtized talán legnagyobb versének tart. Naplórészlete annak a hatásnak és izgalomnak a lenyomata, amely filológiai kutatásra ösztönözte őt keresvén a választ a kérdésre: „Milyen dalt is énekelt a dajka Petófinak, amit azután verse refrénjében huszonöt év

múltán visszaidézett? És milyen dalt tamburázott a zenekar Juhásznak Zentán?” A kilencedik naplójegyzet egyik részlete is műértelmezés: Tandori Dezső öt színes krétarajzát s a hozzá csatolt levelet kell megfejtenie, mint egy verset.

Pintér Lajos prózájában ugyanolyan következetesen érvényesül alkotói módszerének sajátos értelmező-önértelmező vonása, mint lírájában. Nála az írás az írás tárgya, akárcsak az irodalmi élet eseményei: „Baka Pistáról kellene írni. [...] Ez a naplófejezet az övé lenne, de épp most dolgozunk a Forrásban egy Baka-összeállításon, nem volna jó, ha ennek egy-egy mondatát előbb közölném itt a naplóban, mint a Forrásban. Tehát majd a következő hónapban Pistáról. De így igaz, Pista arcának emlékével indul az 1996-os év.” Az alkotómunka folyamatainak rögzítése is hozzátartozik ehhez az önreflektáló magatartáshoz: „Érdekes, milyen könnyen írtam ezt a verset, a levélműfaj, a kollázstechnika, mind-mind magától értetődően tolt fel bennem.” Élőbeszéd-természetességű tünődés ez a Baka Istvánt gyászoló vers megszületéséről. Gyönyörűség tölti el egy-egy talált szó kifejező erejétől és szépségétől, legyen az az elődöké (Babits vak ünnepe), a kortársaké (Tandori térfal, versillat, idegenesek szavai), egy verscím kapcsán asszociálódó, a magyar nyelv erejét mutató szópár („Ürömöröm. Nekünk egyetlen hang elég, egyetlen hangsúlynyi eltérés ahhoz, hogy az öröm és a fájdalom

közötti szakadékon átíveljünk.”), vagy a saját leleménye („Lassan számvetést készítek könyveim, írásaim között is. Sereg számlát / mily gyönyörűséges e sereg szemle helyén szereplő régi szavunk, / sereg számlát írásaim fölött.”).

Grezsa Ferenc az első prózakötet ürügyén állapítja meg Pintér Lajosról, hogy a gondolkodás „nemcsak természetes életformája, hanem a számvetés és az önszabályozás alkalmá is”. Mái érvényes szavak. A *Könnyv* fontos rögzítője egy állandóan gazdagodó és a tapasztalatok feldolgozásával egyre mélyülő emberi és költői világnak a 90-es évek közepén, továbbra is következetesen vállalva a felelősen közönségben gondolkodás filozófiáját. Változatlan a hitet tenni életről és irodalomról készítése is, csak a gondolatok súlyossága és a hang változik az eltelt tizenöt év hozadékaként. A *vadszedes útján* kötet esszégyűjteménye – a nemzedéki számvetés összefoglalójaként – egy Farkas Árpádtól kölcsön vett sorral zárul: „marad a láz, ugye fiúk.” Megtartva a közvetlen odafordulás gesztusát, a *Könnyv* záróírásának (*Arcunk a víz törött tükrén*) ezek a gondolatok kerülnek a végére: „De ne adjátok föl, barátaim a reményt. De ne adjátok föl, barátaim a reményt. Hogy egyszer mégiscsak emberarcú lesz a világ.”

Ludmann Zsuzsanna

MAGYAR A májusi szám tartalmából

NAPLÓ Válogatás a mai szlovák irodalomból

Kerék Imre, Kiss Dénes, Pintér Lajos, Szakács Eszter és Vörös István versei,

Megay László, Sárközi Mátyás novellája

Reszler András – Az európai polgárosodásról

Salamon Konrád: Bibó István, az államminiszter

Bírálat Fried István, Márai Sándor, Nagy Gáspár könyvéről

A folyóirat megrendelhető: 1406 Bp. Pf. 15.